

Βασικά στοιχεία θεωρίας για την Έκθεση

A. Τρόποι πειθούς

1. Επίκληση στη λογική
 - α) Χρήση επιχειρημάτων
 - β) Χρήση τεκμηρίων
2. Επίκληση στο συναίσθημα
Διέγερση συναισθημάτων στον δέκτη με χρήση συγκινησιακά φορτισμένων λέξεων, ειρωνείας, χιούμορ, περιγραφής, αφήγησης κλπ.
3. Επίκληση στο ήθος του πομπού
Με την προβολή της αξιοπιστίας και του κύρους του πομπού
4. Επίκληση στην αυθεντία
Με την παράθεση της άποψης κάποιου ειδικού
5. Επίθεση στο ήθος του αντιπάλου
Με την προβολή της αναξιπιστίας, αφερεγγυότητας, ανηθικότητας του αντιπάλου (όταν υπάρχει)

1. Επιχειρήματα

- Είναι λογικές προτάσεις που διευθετούνται με κλιμακωτή σειρά, για να αποδείξουν μία θέση.
- Αποτελούνται από μία ή περισσότερες προκείμενες (προτάσεις) που καταλήγουν σε ένα συμπέρασμα.
- Η διανοητική διαδικασία κατάστροφης ενός επιχειρήματος λέγεται *συλλογισμός*.

Αξιολόγηση επιχειρημάτων

- Έγκυρος συλλογισμός (έχει να κάνει με τη μορφή του, δηλ. η σχέση προκειμένων και συμπεράσματος είναι αποδεκτή)
- Αληθής (έχει να κάνει με το περιεχόμενό του, δηλ. οι προκείμενες και το συμπέρασμα ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα)

Αν ένας συλλογισμός είναι **έγκυρος** και **αληθής**, τότε είναι **ορθός**.

Αν όμως ο συλλογισμός δεν είναι έγκυρος ή δεν είναι αληθής ή και τα δύο, τότε είναι **εσφαλμένος**. Δηλαδή:

Έγκυρος + αληθής	ορθός
Έγκυρος + ψευδής	εσφαλμένος
Άκυρος + αληθής	εσφαλμένος
Άκυρος + ψευδής	εσφαλμένος

π.χ.

- Όλοι οι άνθρωποι είναι θνητοί. Ο Σωκράτης είναι άνθρωπος. Άρα ο Σωκράτης είναι θνητός.

Ορθός συλλογισμός, αφού το συμπέρασμα προκύπτει εύλογα από τις δύο προκείμενες, που είναι με τη σειρά τους αληθείς.

- Το καλοκαίρι η θερμοκρασία είναι υψηλή. Τώρα η θερμοκρασία είναι υψηλή. Άρα τώρα είναι καλοκαίρι.

Ο συλλογισμός είναι εσφαλμένος, γιατί είναι άκυρος, αφού το συμπέρασμα εξάγεται αυθαίρετα και δεν προκύπτει εύλογα από τις προκείμενες.

- Η βροχή καταστρέφει τις καλλιέργειες. Τώρα βρέχει. Άρα τώρα καταστρέφονται οι καλλιέργειες.

Ο συλλογισμός είναι εσφαλμένος, γιατί είναι αναληθής, αφού δεν ισχύει το περιεχόμενο της πρώτης προκείμενης.

2. Τεκμήρια

- Είναι συγκεκριμένα στοιχεία που αναφέρονται σε ορισμένη εμπειρία (παραδείγματα, αλήθειες, στατιστικά κλπ.) και στηρίζουν τα επιχειρήματα
- Περιλαμβάνουν:
 - α) Γενικές αλήθειες β) Παραδείγματα γ) Γεγονότα δ) Δεδομένα επιστημονικής έρευνας ε) Στατιστικά στοιχεία στ) Συμπεράσματα ειδικών

B. Είδη Συλλογισμών

- Παραγωγικός

Γενικό > Ειδικό (Από μια γενική θέση σε ειδικότερη)

- Επαγωγικός

Ειδικό > Γενικό (Από μια ή περισσότερες ειδικές θέσεις σε μια γενικότερη)

- Αναλογικός

Ειδικό > Ειδικό (Από ειδική διαπίστωση σε άλλη ειδική διαπίστωση)

* Για την αναγνώριση της συλλογιστικής πορείας σε παράγραφο ή ολόκληρο κείμενο, είναι ανάγκη να εντοπίσουμε την κύρια θέση του γράφοντος. Αν αυτή βρίσκεται στην αρχή παραγράφου ή του κειμένου, τότε έχουμε παραγωγική πορεία, αν βρίσκεται στο τέλος, έχουμε επαγωγική πορεία.

Χαρακτηριστικά συλλογισμών

Συλλογιστική πορεία	Είδος προκειμένων	Αριθμός προκειμένων
Παραγωγικός	Κατηγορικός	Άμεσος
Επαγωγικός	Υποθετικός	Έμμεσος
Αναλογικός	Διαζευκτικός	

Γ. Δοκίμιο και άλλα γραμματειακά είδη.

Δοκίμιο είναι κάθε κείμενο που ασχολείται με επιστημονικά, φιλοσοφικά ή λογοτεχνικά ζητήματα και απηχεί τις απόψεις του συγγραφέα γι' αυτά. Αποβλέπει στην πειθώ, την πληροφόρηση, την τέρψη και χαρακτηρίζεται από επιμελημένη έκφραση. Τα δοκίμια μπορούν να διαιρεθούν σε δύο μεγάλες κατηγορίες με βάση την υποκειμενική ή την αντικειμενική σκοπιά από την οποία αναπτύσσει το θέμα ο δοκιμογράφος. Άλλοτε, δηλαδή, το δοκίμιο είναι περισσότερο υποκειμενικό και πλησιάζει τη λογοτεχνία (**στοχαστικό**) και άλλοτε περισσότερο αντικειμενικό και προσεγγίζει στα μη λογοτεχνικά γένη (**αποδεικτικό**).

Στην πρώτη περίπτωση ο δοκιμογράφος περιδιαβάσει ελεύθερα πάνω σε ένα θέμα και εκφράζει τις προσωπικές παρατηρήσεις, εκτιμήσεις και προβληματισμούς του που αντλεί από τις προσωπικές προσλαμβάνουσες και τη γενική πείρα ζωής του.

Στη δεύτερη, αποσκοπεί να κρίνει ή να εκλαϊκεύει επιστημονικά θέματα, διασαφηνίζοντας κάποια σημεία που δεν είναι κατανοητά, να μεταδώσει γνώσεις φιλτραρισμένες μέσα από τη δική του αντίληψη για τα πράγματα, να πληροφορήσει και τελικά να πείσει. Σύμφωνα, λοιπόν, με τα παραπάνω μπορούμε να διαιρέσουμε τα δοκίμια σε δύο βασικά είδη: σε δοκίμια με ελεύθερη οργάνωση (δοκίμια στοχασμού) και σε αποδεικτικά δοκίμια ή δοκίμια πειθούς.

Στα στοχαστικά δοκίμια η δομή είναι περισσότερο συνειρμική, χωρίς πολύ σαφές διάγραμμα. Αντίθετα, στα αποδεικτικά δοκίμια υπάρχει λογική οργάνωση και η δομή τους είναι σαφώς διακριτή: πρόλογος, κύριο μέρος, επίλογος.

Ο υποκειμενισμός, πάντως, αποτελεί σταθερό γνώρισμα σε όλες τις μορφές των δοκιμίων και συχνά ορισμένα δοκίμια παίρνουν τον προσωπικό τόνο του ημερολογίου ή της εξομολόγησης. Ένα άλλο γνώρισμα του δοκιμίου είναι το άμεσο, οικείο ύφος που επιτυγχάνεται με τη χρήση εκφράσεων του προφορικού λόγου. Υιοθετώντας ένα τέτοιο ύφος ο δοκιμογράφος προσβλέπει στην επικοινωνία με τον αναγνώστη. Μοιάζει σα να συνομιλεί μαζί του ή να του απευθύνει μια επιστολή.

Τα δοκίμια διακρίνονται επίσης σε δημοσιογραφικά και επιστημονικά.

Δημοσιογραφικά είδη:

- *Άρθρο:*
Δημοσίευμα που, με αφορμή την επικαιρότητα, εκφράζει κρίσεις του συντάκτη γύρω από ένα γεγονός της
- *Επιφυλλίδα:*
Δημοσίευμα μη ειδησεογραφικού χαρακτήρα που γράφεται από κάποιο ειδικό και αναφέρεται σε ζητήματα ευρύτερου ενδιαφέροντος (κοινωνικού, πολιτικού, φιλολογικού, καλλιτεχνικού κλπ.)
- *Χρονογράφημα:*
Δημοσίευμα που αναφέρεται στην επικαιρότητα με ανάλαφρο τρόπο και λογοτεχνική χροιά.

Επιστημονικά είδη:

- *Μελέτη*
Επιστημονικό κείμενο που αναλύει διεξοδικά ένα θέμα και διατυπώνει συμπεράσματα
- *Πραγματεία*
Αναλυτική έκθεση μιας επιστημονικής έρευνας και των πορισμάτων της.
- *Διατριβή*
Επιστημονική μελέτη που αναπτύσσει πρωτότυπο θέμα και υποβάλλεται σε κάποιο ανώτατο εκπαιδευτικό ίδρυμα για την απόκτηση ακαδημαϊκού τίτλου
- *Μονογραφία*
Διεξοδική επιστημονική ανάλυση ενός απόλυτα εξειδικευμένου θέματος.

Δ. Οργάνωση λόγου

Δομή παραγράφου

- Θεματική πρόταση
- Ανάπτυξη / λεπτομέρειες / σχόλια
- (Κατακλείδα)

Δομή αποδεικτικού δοκιμίου

- Πρόλογος (1 παράγραφος)
- Κυρίως θέμα (περισσότερες παράγραφοι)
- Επίλογος (1 παράγραφος)

Μέθοδος ανάλυσης θέματος

- Ορισμός
- Διαίρεση
- Διευκρίνιση
- Σύγκριση και αντίθεση
- Αιτιολογική ανάλυση
- Ανάλυση διαδικασίας

Μέθοδοι ανάπτυξης παραγράφου

- Μέθοδος ορισμού
- Μέθοδος διαίρεσης
- Μέθοδος παραδειγμάτων
- Μέθοδος αναλογίας
- Μέθοδος αιτίων / αποτελεσμάτων
- Μέθοδος αιτιολόγησης
- Μέθοδος σύγκρισης / αντίθεσης
- Συνδυασμός μεθόδων

1. Ορισμός: Διατύπωση ενός ορισμού-διευκρίνισης της υπό συζήτηση έννοιας

π.χ.

Η δημοκρατία είναι το πολίτευμα στο οποίο η εξουσία ασκείται από την πλειοψηφία των πολιτών. Η προτίμηση της πλειοψηφίας καταγράφεται μέσα από μυστική εκλογική διαδικασία, η οποία λαμβάνει χώρα κατά τακτά χρονικά διαστήματα. Ρόλος της μειοψηφίας είναι να ασκεί υπεύθυνο έλεγχο στην εξουσία κατά το ίδιο χρονικό διάστημα.

2. Διαίρεση: Η υπό συζήτηση έννοια οργανώνεται-ταξινομείται σε επιμέρους έννοιες.

π.χ.

Το δημοκρατικό πολίτευμα λειτουργεί με άμεσο ή έμμεσο τρόπο. Στην άμεση εκδοχή οι πολίτες εκπροσωπούν τους εαυτούς τους και με φυσική παρουσία σε συλλογικά όργανα ή με δημοψηφίσματα λαμβάνουν οι ίδιοι με την ψήφο τους απόφαση για κάθε ζήτημα που απασχολεί την κοινωνία, συμμετέχοντας ευθέως στη νομοθετική εξουσία. Στον αντίποδα υπάρχει η έμμεση δημοκρατία, στην οποία οι πολίτες εκπροσωπούνται στο κοινοβούλιο μέσω αιρετών εκπροσώπων.

3. Παραδείγματα: Διασαφήνιση ή επεξήγηση της υπό συζήτηση έννοιας - ιδέας μέσα από χαρακτηριστικές περιπτώσεις-παραδείγματα.

π.χ.

Η ιδέα της άμεσης δημοκρατίας απαντά κυρίως στην αρχαιότητα, όταν π.χ. στη κλασική Αθήνα οι πολίτες εισηγούνταν οι ίδιοι νόμους και ψήφιζαν υπέρ ή κατά αυτών στην Εκκλησία του Δήμου. Στη σύγχρονη εποχή μια μορφή άμεσης δημοκρατίας εφαρμόζεται στην Ελβετία, όπου για πλήθος ζητημάτων – συνήθως αμφιλεγόμενων ή μείζονος σημασίας - οι πολίτες συναποφασίζουν μέσα από συχνά διεξαγόμενα δημοψηφίσματα.

4. Αναλογία: Προσέγγιση της υπό πραγμάτευση έννοιας-ιδέας μέσα από παραλληλισμό / παρομοίωση με άλλα ανόμοια φαινόμενα ή έννοιες.

π.χ.

Ο ανθρώπινος οργανισμός χρειάζεται ενέργεια και θρεπτικά συστατικά, για να μπορέσει να επιβιώσει και να λειτουργήσει. Όπως ένας κινητήρας καταναλώνει καύσιμα και χρειάζεται τακτικά λίπανση και συντήρηση, έτσι και το ανθρώπινο σώμα δεν μπορεί να ζήσει χωρίς συστηματική λήψη τροφής και νερού.

5. Αίτιο/αποτέλεσμα: τα αίτια και οι επιπτώσεις ενός φαινομένου-γεγονότος-μιας ιδέας
π.χ.

Βασική αιτία της υποβάθμισης της ζωής στην πόλη είναι η υπερβολική χρήση του αυτοκινήτου. Τα αυτοκίνητα δημιουργούν ανυπόφορο θόρυβο, κυκλοφοριακό χάος, μεγάλες καθυστερήσεις στις μετακινήσεις και υψηλή ατμοσφαιρική ρύπανση. Όλα αυτά γεμίζουν τους επιβάτες ΙΧ με άγχος και εκνευρισμό, ενώ και το σώμα επιβαρύνεται από την ακινησία και την έλλειψη άσκησης.

6. Αιτιολόγηση: Επισήμανση των αιτίων ενός φαινομένου-μιας ιδέας

π.χ.

Η δημοκρατία ίσως δεν είναι το ιδανικό πολίτευμα, είναι όμως το καλύτερο από εκείνα που μπορούν στην πράξη να εφαρμοστούν. Κι αυτό γιατί μόνο σε δημοκρατικό περιβάλλον υπάρχει ελευθερία έκφρασης, ενδιαφέρον για τα ανθρώπινα δικαιώματα και σεβασμός στις απόψεις της μειοψηφίας και των μειονοτήτων.

7. Σύγκριση –αντίθεση: επισήμανση ομοιοτήτων ή/και διαφορών ανάμεσα σε δύο ιδέες, απόψεις φαινόμενα κλπ.

π.χ.

Η ειρήνη είναι ευλογία για τις ανθρώπινες κοινωνίες. Όταν υπάρχει ειρήνη, ακμάζει η οικονομία, υπάρχει πρόοδος σε όλους τους τομείς και οι άνθρωποι ευτυχούν. Αντίθετα στον πόλεμο υπάρχει μόνο οδύνη και πόνος, οι κοινωνίες οπισθοδρομούν σε όλα τα επίπεδα και νόμος είναι μόνο το δίκαιο του ισχυρού και του φαύλου.

8. Συνδυασμός μεθόδων:

π.χ. Συνδυασμός ορισμού και διαίρεσης

Η δημοκρατία είναι το πολίτευμα στο οποίο η εξουσία ασκείται από την πλειοψηφία των πολιτών. Η προτίμηση της πλειοψηφίας καταγράφεται μέσα από μυστική εκλογική διαδικασία, η οποία λαμβάνει χώρα κατά τακτά χρονικά διαστήματα. Το δημοκρατικό πολίτευμα λειτουργεί με άμεσο ή έμμεσο τρόπο. Στην άμεση εκδοχή οι πολίτες εκπροσωπούν τους εαυτούς τους και λαμβάνουν οι ίδιοι με την ψήφο τους απόφαση για κάθε ζήτημα που απασχολεί την κοινωνία. Στον αντίποδα υπάρχει η έμμεση δημοκρατία, στην οποία οι πολίτες εκπροσωπούνται στο κοινοβούλιο μέσω αιρετών εκπροσώπων.

Ε. Σχετικά με το ύφος

Στο χαρακτηρισμό του ύφους λαμβάνουμε υπόψη ορισμένες παραμέτρους όπως: το κειμενικό είδος, την πρόθεση-στόχο του συντάκτη, το κοινό στο οποίο απευθύνεται.

Το ύφος ενός κειμένου μπορεί να αξιολογηθεί ως πυκνό, στομφώδες, πομπώδες, επιστημονικό, υπηρεσιακό, απλό, λιτό, οικείο, σαρκαστικό, παιγνιώδες, λαϊκό, ανεπιτήδευτο, δηκτικό, σκωπτικό κλπ..

Τα κριτήρια είναι: η σύνταξη, το λεξιλόγιο, τα σχήματα λόγου, τα σημεία στίξης, τα ρηματικά πρόσωπα, τα μέρη του λόγου που κυριαρχούν, ο μακροπερίοδος ή μη λόγος κλπ.

Ενδεικτικά αναφέρουμε:

ΥΦΟΣ	ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ
Λιτό	Έλλειψη περίτεχνων εκφραστικών σχημάτων και συντακτικής περιπλοκής, κυριαρχία παρατακτικής σύνδεσης ή ασύνδετου σχήματος, κυριαρχία ουσιαστικών και ρημάτων, απουσία πολλών προσδιορισμών
Οικείο	Χρήση καθημερινού λεξιλογίου, παρατακτική σύνδεση, χρήση α' και β' προσώπου, ασύνδετο σχήμα, λαϊκότερες εκφράσεις
Ζωντανό	Χρήση παραδειγμάτων, διαλόγου, ευθέος λόγου, ρητορικών ερωτήσεων, μεταφορών, εικόνων, παρομοιώσεων, ενεργητικής σύνταξης, αρκτικών χρόνων
Λυρικό	Ποιητική λειτουργία, συνυποδήλωση, συναισθηματικές εκφράσεις, διατυπώσεις με φανερό το υποκειμενικό στοιχείο
Επιτηδευμένο/εξεζητημένο	Ρητορισμός, στομφώδεις λέξεις-εκφράσεις, διαδοχική υπόταξη, λεκτικός πληθωρισμός, λόγιες λέξεις
Εναργές (δηλ. διαυγές, ξεκάθαρο)	Ακρίβεια, σαφήνεια, λεξιλογικός πλούτος
Επίσημο	Παθητική σύνταξη, λόγιες λέξεις-εκφράσεις, τριτοπρόσωπος λόγος
Χαλαρό	Συνειρμοί, παρεκβάσεις, επαναλήψεις, απλοί στην κατανόηση συλλογισμοί
Πυκνό	Οικονομία στην έκφραση, διαδοχική υπόταξη, χρήση πολλών (κυρίως ετερόπτωτων) ονοματικών προσδιορισμών
Φροντισμένο	Προσεγμένη επιλογή λέξεων, αυστηρή οργάνωση των συλλογισμών, επιλεγμένη χρήση συνδετικών λέξεων-φράσεων, απουσία παρεκβάσεων
Χιουμοριστικό/παιγνιώδες	Χαριτόλογος διάθεση, ευτράπελες λέξεις-φράσεις
Σαρκαστικό	Ειρωνικές εκφράσεις, χρήση αποσιωπητικών και εισαγωγικών
Εξομολογητικό	Χρήση α' προσώπου και παρελθοντικών χρόνων, συναισθηματικές εκφράσεις
Διδακτικό	Πλήθος πληροφοριών
Προτρεπτικό	Διάθεση προτροπής προς κάποια ιδεατή στάση-συμπεριφορά, χρήση προτρεπτικών εγκλίσεων-φράσεων

ΣΤ. Βασικές οδηγίες για την περίληψη

Η περίληψη αποτελεί μια μορφή πύκνωσης ενός ευρύτερου κειμένου. Για τη σύνταξη μιας επαρκούς περίληψης πρέπει να έχουμε υπ' όψιν τα ακόλουθα:

1. Προπαρασκευή:

- Διαβάζουμε προσεκτικά το διδόμενο κείμενο και εντοπίζουμε το νοηματικό του κέντρο (για ποιο πράγμα ακριβώς μιλάει)
- Εντοπίζουμε ανά παράγραφο τις κύριες και δευτερεύουσες ιδέες και τις αποδίδουμε επιγραμματικά σε πλαγιότιτλους.
- Επισημαίνουμε τον τρόπο οργάνωσης του κειμένου και τη νοηματική συνάφεια ανάμεσα στις ιδέες που παρουσιάζονται (δηλ. αν κάποιες απόψεις συμπληρώνουν η μια την άλλη ή αντιτίθενται μεταξύ τους, αν η μια θέση είναι αποτέλεσμα της άλλης, την αιτιολογεί κλπ.)
- Αναγνωρίζουμε το είδος του κειμένου (άρθρο, μελέτη, επιφυλλίδα κλπ.), ώστε να προσαρμόσουμε ανάλογα και τον τρόπο με τον οποίο θα μνημονεύσουμε τον συγγραφέα (αρθρογράφος, δοκιμιογράφος, ομιλητής κλπ.)

2. Σύνταξη της περίληψης:

- Στην πρώτη περίοδο καλό είναι να γίνεται αναφορά:
 - α) στο νοηματικό κέντρο του κειμένου. Αυτό συχνά περιλαμβάνει δύο σκέλη, το γενικό θέμα και την ειδικότερη πλευρά που θίγεται στο διδόμενο κείμενο. Π.χ. στο κείμενο «*Το ελληνίζει και ο δήμος των παιδιών*» η θεματική περίοδος θα μπορούσε να είναι: *Το άρθρο αναφέρεται στη γλώσσα των νέων και εξετάζει κατά πόσο οι ιδιόμορφες γλωσσικές επιλογές της νεολαίας συνιστούν απειλή για την επιβίωση της ελληνικής γλώσσας.*
 - β) στο είδος του κειμένου και/ή στην ακριβή ιδιότητα του συντάκτη του κειμένου, όπως αυτή προκύπτει από το είδος του κειμένου (π.χ. «το άρθρο αναφέρεται στο ...ή ο αρθρογράφος πραγματεύεται το τάδε ζήτημα κλπ.)
- Στη συνέχεια διατυπώνουμε με ακρίβεια τις κύριες ιδέες του κειμένου και όσες από τις δευτερεύουσες είναι απαραίτητες για τη νοηματική πληρότητα της περίληψης.
- Φροντίζουμε να οργανώνουμε τις ιδέες ακολουθώντας την οργάνωση του αρχικού κειμένου και χρησιμοποιούμε τις κατάλληλες διαρθρωτικές λέξεις-φράσεις, για να φωτίζουμε τη λογική αλληλουχία ανάμεσα στις επιμέρους ιδέες.
- Χρησιμοποιούμε με φειδώ τυποποιημένες φράσεις που είναι δηλωτικές της περίληψης (π.χ. *ο αρθρογράφος επισημαίνει, ...ακόμα προσθέτει, ισχυρίζεται κλπ.*)
- Προσαρμόζουμε το ύφος της περίληψης στις επικοινωνιακές ανάγκες της περίπτωσης (π.χ. διαφοροποιούμε το ύφος ανάλογα με το αν πρόκειται για άρθρο, ομιλία, συζήτηση κλπ.)
- Αποφεύγουμε την αυτολεξεί μεταφορά ολόκληρων φράσεων του κειμένου.
- Αποφεύγουμε αξιολογικές κρίσεις για το κείμενο και το ύφος μας παραμένει ουδέτερο και απαλλαγμένο από συναισθηματισμούς. Την όποια συναισθηματική φόρτιση του συγγραφέα τη μεταφέρουμε με τρόπο που καθιστά σαφές ότι τα συναισθήματα ανήκουν στο συγγραφέα και όχι σε μας. Δεν ξεχνάμε ότι στην περίληψη απλώς μεταφέρουμε απόψεις και ιδέες κάποιου τρίτου και όχι δικές μας.

3. Έλεγχος:

- Κάνουμε έναν συνολικό έλεγχο της περίληψής μας (ως προς την ακριβή μεταφορά των ιδεών του κειμένου, τη δομή της κλπ.)
- Φροντίζουμε να κινούμαστε εντός του ζητούμενου αριθμού λέξεων.

Ζ. Βασικές οδηγίες για την οργάνωση της έκθεσης

Γενικά:

Η έκθεση είναι ένα κείμενο με αρχή, μέση και τέλος που δομείται με παραγράφους. Στην έκθεση υπάρχει πρόλογος, κυρίως θέμα και επίλογος, όπως αντίστοιχα στην παράγραφο υπάρχει θεματική πρόταση, σχόλια και, πιθανώς, κατακλείδα. Έτσι η παράγραφος αποτελεί το δομικό στοιχείο της έκθεσης και είναι με τη σειρά της μια μικρογραφία έκθεσης.

Έκθεση	Παράγραφος
Πρόλογος >	θεματική πρόταση
Κυρίως θέμα >	σχόλια
Επίλογος >	(κατακλείδα) *μπορεί και να λείπει

Ο πρόλογος και ο επίλογος αποτελούνται από μια παράγραφο, ενώ το κυρίως θέμα από περισσότερες παραγράφους. Θεωρητικά, οι παράγραφοι του κυρίως θέματος είναι όσες και τα επιμέρους ζητήματα που σκοπεύουμε να αναπτύξουμε στην έκθεση. Κάθε παράγραφος έχει μια σχετική αυτοτέλεια, καθώς καλύπτει μια επιμέρους πλευρά του γενικού θέματος.

Πώς εργαζόμαστε:

1. Κατανόηση θέματος

Είναι πολύ ουσιώδες να κατανοήσουμε πλήρως το θέμα και να αντιληφθούμε ποια είναι τα επιμέρους ζητούμενα, ώστε να δομήσουμε ανάλογα το κείμενό μας. Η σχολική έκθεση είναι κι αυτή ένα δοκίμιο, δηλαδή ένα κείμενο με οργανωμένη δομή και συγκρότηση, το οποίο αποσκοπεί στην υποστήριξη μιας θέσης/άποψης, η οποία τίθεται προς συζήτηση από το θέμα. Το θέμα μπορεί να έχει ποικίλες μορφές, π.χ. μας καλεί απλά να αναπτύξουμε μια θέση ή και να απαντήσουμε σε επιμέρους ερωτήματα. Η δομή της έκθεσης καλό είναι να παρακολουθεί τα ζητούμενα από το θέμα. Αν για παράδειγμα το θέμα μας είναι «Συζητήστε την αξία της παράδοσης και προτείνετε τρόπους με τους οποίους μπορεί αυτή να διατηρηθεί», είναι προφανές ότι το θέμα μάς ζητεί να αναπτύξουμε την έκθεση σε δύο μέρη, ένα που θα αναφέρεται στην αξία της παράδοσης και ένα που θα καλύπτει τους πιθανούς τρόπους διατήρησής της.

2. Αναζήτηση βασικών αξόνων - ιδεών

Αφού κατανοήσουμε τα ζητούμενα, προσπαθούμε να σκεφτούμε κάποιους βασικούς άξονες (δηλαδή κύριες ιδέες) που θεωρούμε ότι πρέπει να αναπτύξουμε, ώστε να απαντήσουμε επαρκώς στο θέμα. Είναι χρήσιμο να σημειώσουμε αυτούς τους άξονες στο πρόχειρο, ως ένα στοιχειώδες σχεδιάγραμμα, το οποίο θα αποτελέσει τον σκελετό της έκθεσής μας. Ο σκελετός αυτός στην πορεία θα εμπλουτιστεί και από άλλες ιδέες που πιθανώς θα προκύψουν, είναι όμως σημαντικό να υπάρχει αυτός ο αρχικός βασικός σχεδιασμός, ώστε το γραπτό να διαθέτει ενιαία δομή και συγκρότηση.

Κάθε μια από αυτές τις κύριες ιδέες μπορεί να αναπτυχθεί σε μια ή και περισσότερες παραγράφους, αν κρίνουμε ότι υπάρχουν σε μια βασική ιδέα και επιμέρους πλευρές που πρέπει να θιγούν. Δεν υπάρχει ιδανικός αριθμός παραγράφων για το κυρίως θέμα, δεδομένου όμως ότι πλέον ζητείται η ανάπτυξη του θέματος να κινείται σε συγκεκριμένο αριθμό λέξεων, ο αριθμός των παραγράφων που θα αναπτύξουμε συναρτάται και με αυτό τον περιορισμό.

3. Σύνδεση παραγράφων-περιόδων

Πρέπει να είμαστε προσεκτικοί στο θέμα της σύνδεσης των παραγράφων αλλά και των περιόδων εντός της ίδιας παραγράφου. Χρησιμοποιούμε μεταβατικές λέξεις και φράσεις για το πέρασμα από τη μια στην άλλη παράγραφο (ή περίοδο) ανάλογα με τη νοηματική διασύνδεση των παραγράφων. Λέμε π.χ. *όμως, από την άλλη μεριά, στον αντίποδα* κλπ. αν πρόκειται να περάσουμε σε μια άποψη αντίθετη από την προηγούμενη ή *επιπλέον, επιπροσθέτως, ακόμα*, αν πρόκειται να αναπτύξουμε μια θέση που ενισχύει την προηγούμενη. Σε κάθε παράγραφο φροντίζουμε να γίνεται σαφής η θέση που θα αναπτύξουμε στη θεματική πρόταση και στη συνέχεια προχωρούμε στην επεξεργασία της θέσης αυτής με πληρότητα, σαφήνεια και επαρκή τεκμηρίωση.

4. Διατύπωση

Ο γραπτός λόγος έχει αυξημένες απαιτήσεις σε σχέση με τον προφορικό. Ζητεί ακρίβεια στη διατύπωση, σαφήνεια, επάρκεια στις συντακτικές δομές και «απεχθάνεται» τις επαναλήψεις, τις περιττολογίες, τα ασαφή και μπερδεμένα νοήματα και την «πλαδαρή» έκφραση, δηλ. την εμμονή στο αυτονόητο, την κοινοτοπία και τις νοηματικές επικαλύψεις.

Όπως γράφει και ο Ε. Παπανούτσος στο δοκίμιο «Ο λιτός και πυκνός λόγος», έχει μεγάλη σημασία να ξεκαθαρίσουμε πρώτα μέσα μας τι ακριβώς θέλουμε να πούμε και, αφού ολοκληρώσουμε αυτή τη νοητική επεξεργασία, τότε θα προχωρήσουμε στη συγκρότηση της ιδέας μας με λέξεις και τελικά στη γραπτή αποτύπωσή της.

Ανάγνωση - Έλεγχος:

Ελέγχουμε πάντα το γραπτό μας στο τέλος, ώστε να διορθώσουμε τυχόν ορθογραφικά λάθη, να «ακούσουμε» επαναλήψεις ή άστοχες εκφράσεις και να προσπαθήσουμε να τις βελτιώσουμε. Είναι σημαντικό να έλθουμε στη θέση του αναγνώστη του γραπτού μας, γιατί τότε αποστασιοποιούμαστε από αυτό και εντοπίζουμε ευκολότερα λάθη, παραλείψεις, άστοχες εκφράσεις κλπ.